

**AZ ANGOL SZENVEDŐ SZERKEZET FUNKCIONÁLIS
HASZNÁLATÁNAK VIZSGÁLATA MAGYAR ANYANYELVŰ
EGYETEMISTÁK KÖRÉBEN**

**AN EXAMINATION OF THE FUNCTIONAL USE
OF THE ENGLISH PASSIVE VOICE
AMONG HUNGARIAN UNIVERSITY STUDENTS**

OSZLOVICS KITTI¹

Absztrakt: A szenvedő szerkezet használata az angolnyelv-szakos hallgatók tanulmányainak fontos részét képezi. A szenvedő szerkezet formai tulajdonságaival kapcsolatos nehézségeket számos tanulmány boncolgatta, ehhez képest a szenvedő szerkezet tanításának funkcionális megközelítése kevesebb figyelmet kapott. Tanulmányommal ehhez a területhez szeretnék hozzájárulni magyar anyanyelvű angol szakos egyetemi hallgatók körében végzett kérdőíves felméréssel. A vizsgálataimból kiderül, hogy számos oka van annak, hogy a szenvedő szerkezet használata nehézséget okoz a hallgatók számára: nincs megfelelő tájékozottság a tudományos írás jellemzőiről (sem az anyanyelvben, sem az angol nyelvben); a tanítási-tanulási folyamat során nagyrészt a szenvedő szerkezetnek csak a formai tulajdonságai kapják a fókusz; nem megfelelő tájékozottsággal rendelkeznek a szenvedő szerkezet gyakoriságáról különböző stílusregiszterekben; a fókusz-topik/topik-komment váltással kapcsolatosan hiányosságok merülnek fel; nem történik megfelelő/elegendő ismeretátadás a szenvedő szerkezet formájáról és használati köréről az egyetemi tanulmányok során.

Kulcsszavak: *szenvedő szerkezet, tudományos stílus, funkcionális megközelítés*

Abstract: The use of the passive voice is an important part of English major students' studies. The formal properties of the passive voice have been investigated by a number of studies, while the functional approach to the teaching of the passive voice has not been given much attention. The present study aims to contribute to this field by conducting a questionnaire study among Hungarian English majors. The results suggest that there are various reasons behind the inadequate use of the passive voice: absence of awareness of the characteristics of the academic register (both in the mother tongue and in English); main focus on the formal properties of the passive voice during the teaching-learning process; absence of proper knowledge about the frequency of the passive voice in different registers; difficulties in connection with the focus-topic/topic-comment changes; inadequate/insufficient knowledge transfer about the form and the range of use of the passive voice during the university studies.

Keywords: *passive voice, academic register, functional approach*

¹ OSZLOVICS KITTI
angol nyelv és kultúra – etika tanára szakos hallgató
Miskolci Egyetem BTK
kitti.oszlovics@uni-miskolc.hu

1. Bevezetés

A szenvedő szerkezet egy olyan része az angol nyelvtannak, amely nagy kihívást jelenthet az angolt mint idegen nyelvet tanulók és tanítók részére. Mivel a magyar nyelvben a szenvedő szerkezet meglehetősen alulreprezentált és megítélése is ellentmondásos, a nyelvtanulók fokozott nehézségekkel néznek szembe az angol szenvedő szerkezet elsajátítása során. Szabó és Kardos (2009) úgy véli, hogy a passzív igenem kihalt mára a magyar nyelvben. Azonban egy másik tanulmányban Tankó (2010) azt emeli ki, hogy néhány nyelvész szerint nincs is valódi passzív szerkezet a magyarban, míg más nyelvészek azt mondják, hogy van, például a predikatív határozói ige-nevek. Ezzel szemben, az angolban ez a szerkezet egyértelműbb szintaktikai formában jelenik meg és sokkal gyakrabban használatos. A fent említett problémán túl az is nehézséget okoz, hogy a szenvedő szerkezet funkcionális felhasználása mindkét nyelvben meghatározott stílusrétegekre korlátozódik, leginkább a tudományos és publicisztikai stílusra. Ezeknek a stílusoknak az aktív létrehozása az anyanyelven is tanulmányok és különböző diskurzusközösségek gyakorlatában való részvétel útján elsajátítható készség, amely az idegen nyelven a mindennapi kommunikáción túlmutató, magasabb szintű idegen nyelvi kompetenciákat is kíván. Tanulmányommal e jelenség vizsgálatához szeretnék hozzájárulni. A dolgozat első részében bemutatom az angol és magyar tudományos stílus jellemzőit, illetve a szenvedő szerkezet tanításának problémáit, majd a második részben ismertetem a saját vizsgálatom egy részét, melyben magyar anyanyelvű angol szakos hallgatóknak készítettem kérdőívet a szenvedő szerkezet használatáról.

2. Az angol szenvedő szerkezet használata

Az angol nyelvben gyakoribb a szenvedő szerkezet előfordulása, mint a magyarban, ugyanakkor erősen stílusfüggő, ami a magyarban használt passzívra kevésbé jellemző.

1. Ha az aktív szerkezetben ismeretlen az ágens, akkor általában a passzív szerkezet használata preferált (ebben az esetben az ágenst nem fejezzük ki a „by” prepozícióval). Példa: *I've been robbed.* – *Someone has robbed me.*
2. A passzív lehetővé teszi, hogy elkerüljük az alany ügyetlen, nehezen értelmezhető megváltoztatását a mondat közepén. Példa: *The Prime Minister arrived back in London last night and was immediately besieged by reporters.* – *The Prime Minister arrived back in London last night and the reporters immediately besieged him.*
3. Akkor is használhatjuk a passzív szerkezetet, amikor egy állítást személytelenül szeretnénk megfogalmazni. Példa: *The new working methods that are to be introduced may result in some redundancies.* — *The new working methods we have introduced will result in higher earnings for all workers.*
4. A passzív nem egyszerűen egy alternatíva a cselekvő szerkezet helyett. Még ha szintaktikailag lehetséges is mindkét változat, akkor is a fenti okok miatt választjuk a passzív szerkezetet, vagy akkor, ha az érdekel minket, hogy mi történt

„X”-szel, nem pedig az, hogy mit csinált „Y”. Példa: *The escaped convict was arrested two days later. – The police arrested the escaped convict two days later.*

5. Néhány gondolat azonban természetesen kifejezhető akár passzív, akár aktív formában is. Példa: *France beat England in yesterday's rugby international. – England was beaten by France in yesterday's rugby international* (Graver 1986).
6. Akkor is a passzív használata preferált, amikor az ágens kiléte az általános ismeretek alapján kiszámítható. Példa: *The heart transplant was carried out successfully [by one or more surgeons].*
7. Passzív használatos, ha az ágens univerzális vagy általános. Példa: *It is hoped that war can be avoided. [Everyone has this hope]*
8. A passzív szerkezetet abban az esetben is használhatjuk, amikor az ágens kiléte a diskurzus adott pontján nem releváns. Példa: *Ten thousand soldiers will be needed to operate the emergency service.*
9. A passzív lehetővé teszi, hogy az ágens kilétét szándékosan elhallgassuk annak érdekében, hogy elkerüljük a hibáztatást, vagy felelősségvállalást. Példa: *The documents have been shredded and the fax hasn't been sent.*
10. A passzív szerkezet a beszélő személyes érdekeinek védelmében is használható. Példa: *It was given to me as a present.* Ebben az esetben a beszélő nem akarja felfedni az ágens kilétét.
11. Végül, a szenvedő szerkezet használható akkor is, amikor a szerzői „én”-t nem kívánjuk említeni a formális írásban. Példa: *This point will be dealt with in a later chapter* (Downing–Locke 2006).

3. A magyar szenvedő szerkezet használata

Csakúgy, mint az angolban, a magyar nyelvben is akkor használunk szenvedő igenevet, ha az ágensre való utalás nélkül akarunk közölni valamit, abban az esetben, ha

1. az ágens kiléte nem ismert pontosan,
2. az ágens kiléte evidens,
3. alanytalan a mondat,
4. a mondat alanya nem úgy jelenik meg mint valóságos cselekvő,
5. nem akarjuk tudatni a cselekvő kilétét udvariasságból, felelősség elhárítása stb. céljából. (H. Varga 2015)

Mint azonban már az angol szenvedő szerkezet használatának tárgyalásánál is említettem, a stílusfüggés szembetűnő különbség az angol és a magyar szenvedő szerkezet között. Míg az angolban leginkább a sajtószövegekre és a tudományos szövegekre jellemző a passzív, addig a magyarban a köznapi szóhasználatban is gyakori, pl.: *„eltört a váza”* „*eltörtem a vázát*” helyett. Ez a használati kör-beli különbség is potenciális nehézség lehet a nyelvtanításban.

4. Az angol tudományos stílus jellemzői

Benett (2009) kiemeli, hogy az angol nyelvű kultúrán kívülről szemlélve az angol tudományos stílus szabályhoz kötött, mereven szabványosított és monolitikus

jelenségnek tűnhet. Sőt, egyenesen „masszív személytelen gépezetnek” (Benett 2009: 43), melynek a célja az egységességre való törekvés és az egyéniség kiiktatása. Benett kutatásából kiderült, hogy azok a könyvek, amelyeket megvizsgált (melyek tárgyalták a tudományos írás jellemzőit) a következőket emelték ki mint fontos elveket: világosság, takarékoság és tömörség, objektivitás és tárgyilagosság, racionális érvelés, tények és vélemény közötti különbségtétel, minden érv ténnyel vagy bizonyítékkal való alátámasztása és általános óvatosság vagy korlátozás az állításokkal kapcsolatban. Néhányan úgy vélik, hogy a tudományos írás elengedhetetlen jellemzője az objektivitás és a szövegben fenntartott személytelen hangnem (Weyes, idézi Benett 2009: 48). A tudományos diskurzusban, bár gyakrabban használt a szenvedő szerkezet, mégis van, aki azt javasolja, ne használjuk azt túl gyakran még ennek ellenére sem (Bailey, idézi Benett 2009: 48). Bár tradicionálisan a harmadik személy, vagy a passzív használata a jellemző, az első személy használata a tudományos írásokban már növekszik. A tudományos írásra jellemző személytelenítés onnan fakad, hogy a társadalomtudományok is a természettudomány domináns modelljét követik; a természettudományokban nagyrészt kvantitatív kutatási módszereket alkalmaznak, és a szerzők az általánosíthatóságra és tárgyilagosságra törekednek, ezért a szubjektivitás vagy elfogultság gyanúját is igyekeznek elkerülni. Az olyan kifejezés használata, mint például „*the research was conducted*”, arra utal, hogy a kutatást szigorú módon végezték, a kutató meghatározott eljárásokat és protokollokat követett, amelyek bárki által megismételhetők, illetve a felfedett adatok pontosak és világosak (Brown, idézi Benett 2009: 49). Azonban számos Benett (2009) által megvizsgált könyv szerzője érvel az aktív szerkezet használata mellett, és tanácsolja a passzív kerülését. Ha egy esszé írójaként önmagunkra akarunk hivatkozni, arra több mód is van: *I, we, the present author; one*. A *one* és a *we* használata egyesek szerint kerülendő, mert azok régies és fellengzős hangzást keltenek. A személyes névmás elkerülése érdekében használhatóak például határozók (pl. *arguably*), a szenvedő szerkezet, vagy maga az esszé megszemélyesítése ágensként (pl. *this essay explains how...*) (Fabb–Durant, idézi Benett 2009: 49). Egyesek szerint ma már inkább személyes döntés kérdése, hogy mely formát használjuk írásunk során, és nem lehetséges olyan általánosításokat tenni a kérdésben, mint ahogy régen tettük (Levin, idézi Benett 2009: 50).

5. A magyar tudományos stílus jellemzői

Veszelszki (2016) kutatása során magyar példákkal kíván hozzájárulni a tudományos írás (kézségfejlesztés) témaköréhez a magyar mint anyanyelv kontextusában. Kutatásában kiemeli azokat a szempontokat, melyekkel a hallgatók írásos produktumaiban (például: szemináriumi dolgozat, szakdolgozat, diákköri dolgozat, folyóiratcikk, konferenciacikk, konferenciabeszámoló, tanulmánykötet stb.) elő tudja segíteni a kommunikáció hatékonyságát és sikerességét. Veszelszki rámutat, hogy általában a tudományos stílusréteg jellemzői közé tartozik az egyértelmű terminológia, az értemi jellegű kifejezőmód preferálása az érzelmi hatású, expresszív nyelvi elemek kerülése helyett, világos szórend és a logikus gondolatfűzésre való törekvés.

A szakdolgozatírás esetében érdemes kerülni a hosszú mondatokat és az alanytalan szerkezeteket (Eco, idézi Veszelszki 2016: 291). Veszelszki rávilágít arra, hogy a tudományos fogalmazás stíluskérdései nyelvcsaládonként eltérnek. Míg Benett (2009) az angol tudományos stílussal kapcsolatban azt hangsúlyozta, hogy annak egyszerűnek és letisztult fogalmazásmódúnak kell lennie, addig az újlatin nyelvek (portugál, spanyol, olasz, román) beszélői nem zárják ki sem a szubjektivitást, sem a nyelvi komplexitást és a részleteket a tudományos szövegekből. Veszelszki megfigyelése szerint a magyar tudományos szövegek e két véglet (angol és újlatin) között helyezkednek el. A magyar tudományos stílus fontos jellemzői az egyéni stílus, az objektivitásra való törekvés, az egyszerűség és az idiolektus megtartása.

Mind a magyarban, mind az angol nyelvben vannak a személytelenítésnek más eszközei is a szenvedő szerkezeten kívül, de ezek sokkal nagyobb hangsúlyt kapnak a magyar nyelvben, mert itt gyakorlatilag átvették a szenvedő szerkezet helyét, míg az angolban egymás kiegészítőiként léteznek. A magyarban a személytelenítés eszközei lehetnek az olyan kifejezések (pl.: *fölösleges, hiábavaló, hiba, szükséges, muszáj, szabad, érdemes*) és olyan igék (pl.: *illik, kell, tetszik, sikerül, nincs, van, lehet*), amelyek személytelenül használatosak, amelyek mellett alanyi mellékmondat vagy infinitívus áll. Az effajta szerkezetekkel az ágens háttérbe szorítható, illetve defókusználható. Az ilyen mondatok valójában nem alanytalanok, mivel az alany ebben az esetben az infinitívus vagy a mellékmondat, viszont gyakran ágens nélküliek, mivel a valós cselekvő nincs megnevezve (Keresztes 1995). Az angolban is megfigyelhetők a hasonló ágens nélküli kifejezések, például az „*it is raining*”, vagy a „*there is a problem*” kifejezések, azonban ezek a szenvedő szerkezettel párhuzamosan léteznek, amely még mindig egy széles körben használt szerkezet a tudományos és publicisztikai stílusban.

6. Fókusz-topik pozíciók kérdése

Az angolban a topik az, amiről a mondat szól, ami nem feltétlenül csak a mondat funkcionális alanya, a fókusz pedig amit mondunk róla. Ehhez képest a magyarban a fókusz szerepe másabb, mert az egy kiemelt, hangsúlyos elem, amely a mondat bármely része lehet.

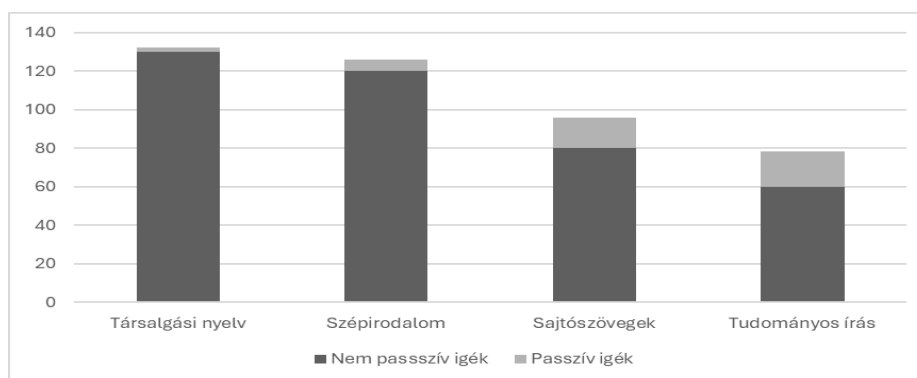
A magyar mondat elsődlegesen logikai alanyra (topikra) és logikai állítmányra tagolódik. A topik a valóság valamely elemét előtérbe állítja, mégpedig azt, amelyről a mondat további része, a logikai állítmány állítást tesz majd. A topik gyakran elhagyható, vagy névmással helyettesíthető. Az igei csoport fókuszra és egy szűkebb, az igét és az ige utáni bővítményeket magában foglaló igei csoportra tagolódik. A szűkebb igei csoport tartalmazza az igét és az ige utáni bővítményeket. A fókusz kötelezően hangsúlyos elem, és az ige előtt áll. A fókusz utáni ige kötelezően hangsúlytalanná válik. A fókusz szemantikai szerepe az, hogy kizárással azonosítson, tehát, hogy a fókuszban kiemelt elemet magában foglaló releváns halmaz többi tagját kizárja. Semleges mondatban a fókusz elhagyható. A mondat bal szélén álló első topik a kontrasztív topik, melyet prominens hangsúly és emelkedő intonáció jellemez,

és utána szünet van. Könnyen felismerhető, ha a „bezzeg” szó természetesnek hangzik utána (É. Kiss 1992).

A fókuszról azonban más definíció is megfogalmazódott: „A komment elején, közvetlen az ige, vagy nem látható ige híján [sic] az állítmány névszói része előtt megjelenik egy irtó hangsúllyal rendelkező szintagma: a fókusz. Az irtó hangsúly neve abból ered, hogy az utána következő kifejezések alaphangsúlyát kiirtja, megszünteti. [...] A magyar mondatok az információ ismertségét, ellentétességét, kizárólagosságát tudják érzékeltetni. A mondat információs szerkezete egy miniatűr történet, mese. A topikban mondjuk el, mi az, ami egyszer volt, hol nem volt, a komment pedig a történet, és ha a komment fókusz is tartalmaz, akkor az a mesében a fordulat” (Téglásy, idézi Imrényi 2021: n. o.). Mivel a fókusz csak akkor jelenik meg a magyarban, ha irtó hangsúlyt kap egy elem a mondatban, így jelen tanulmányban a „topik-komment” pozíciók kapják a nagyobb hangsúlyt, és a saját kutatásomban is ezen pozíciók felismerésére kérdezek rá.

7. A szenvedő szerkezet tanításának problémái

A szenvedő szerkezetnek a stílusregiszterekben betöltött szerepe szintén kulcskérdés a szenvedő szerkezet megfelelő használata kapcsán. Az 1. ábra jól szemlélteti, mely regiszterekben a leginkább használatos, és mely regiszterekben a legkevésbé használt az angol szenvedő szerkezet.

1. ábra. Passzív és nem passzív igék gyakorisága az angol nyelv különböző stílusregisztereiben

Forrás: Biber et al. 1999: 476

Az angol nyelvoktatás során a szenvedő szerkezet elsajátításának egyik nehézségét az okozza, hogy a tankönyvek jóval hamarabb bevezetik a szenvedő szerkezetet, mint-hogy a tanulók megismerkednek a stílusrétegekkel, különösen a tudományos és publicisztikai stílus elemeivel. Azonban a stílusrétegek ismerete elengedhetetlen volna számukra, hiszen ahogy a fenti ábra is szemlélteti, vannak olyan regiszterek, amelyekben gyakran használatos a szenvedő szerkezet, míg néhány regiszterben nagyon ritka annak előfordulása. A diákoknak általában nincs elég nyelvi kompetenciájuk azoknak a

szövegeknek a feldolgozására, amelyekben a szenvedő szerkezet jellemzően előfordulhat. Sok esetben általános és középiskolás tanulók úgy ismerkednek meg a szenvedő szerkezettel, hogy nem jártasak a különböző regiszterekben, illetve a tankönyvek gyakran nem autentikus példákkal ismertetik a szenvedő szerkezet használatát, ami tovább nehezíti a helyes használat megértését a tanulók számára. Az egyetemisták sokszor ilyen oktatási háttérből, érdemi információ nélkül kezdenek megismerkedni a funkcionális használattal angol szakos tanulmányaik során.

Bukta és Nikolov (2002) a magyar anyanyelvű tanulók angol (mint idegen nyelv) tudását vizsgálták meg. Alanyaik általános iskolás, 7. osztályos tanulók (324 fő), gimnáziumi 11. osztályos tanulók (218 fő) és szakközépiskolás 11. osztályos tanulók (90 fő). A vizsgálat két feladatsor segítségével történt. Az első ún. „hagyományos” feladatsor olyan feladatokat tartalmazott, amelyekkel a tanulók feltehetően gyakran találkoztak (leggyakrabban használt tankönyvekben előforduló feladattípusok). A második feladatsor a „kommunikatív” elnevezést kapta, ez azt kívánta felmérni, hogy az iskolában elsajátított nyelvtudást hogyan és milyen mértékben képesek a tanulók alkalmazni a valóságoshoz közeli helyzetben. A hagyományos feladatsor eredményei azt mutatták, hogy a szenvedő szerkezettel kapcsolatos feladat bizonyult a legnehezebbnek mind a három korosztály számára, ugyanakkor összességében a hagyományos feladatsorokon lényegesen jobban teljesített mindhárom tanulócsoport, mint a kommunikatív feladatsorok megoldása során. Az eredmények azt jelzik, hogy az angoltanárok a nyelvtan gyakorlására sokkal nagyobb hangsúlyt fektetnek, mint a mindennapi életben használható nyelvtudás kialakítására (Bukta–Nikolov 2002). Ez a mérés tehát amellett, hogy ismét bebizonyította, hogy a szenvedő szerkezet a formai tulajdonságai miatt nehézséget okoz a tanulóknak, kimutatta azt is, hogy az alkalmazott angol nyelvhasználat típusú feladatok látványosan gyengébb eredményeket hoztak, mint a hagyományos típusú feladatok. Driussi (2020) erre a problémára kívánna megoldást találni, és felveti a funkcionális megközelítés gondolatát. Szerinte, ha a pragmatikai tényezőket a morfoszintaxis szabályaival együtt tanítanánk, meglehet, hogy „lassabban haladnánk az órák legelején, azután viszont aktualizálnánk a diákok ismerete, és az elhelyezési szabályok, a ragozási szabályok könnyű megformálási kérdésként mutatkoznának meg, amelyek csak segítenek tisztázni a közlésünket egy adott nyelvben” (Driussi 2020: 35). Abban az esetben, amikor olyan nyelvet tanítunk, amelynek a nyelvtana lényegesen eltér a tanuló anyanyelvétől, ez különösen igaz. Driussi a szenvedő igék szerkezetével kapcsolatban azt állítja, hogy annak lényege inkább az információ perspektívája, nem pedig a tárgy alannyá válása. A magyarban a szórend által lehet topikalizálni egy mondatrészt. Driussi kutatásai azt mutatták meg, hogy a nem magyar anyanyelvű fordítók fordításaiban megtartják az eredeti magyar aktív szerkezeteket, ezáltal elhanyagolják a topikalizáció fontosságát. Azonban a magyar anyanyelvűek, akik idegen nyelvekre fordítanak, ha jobban megfelel az eredeti közlési szándéknak, szívesen használják a szenvedő szerkezet pragmatikai jellegét. Ebből levonható az a következtetés, hogy amikor jól ismerünk egy adott funkciót, akkor bármely nyelven megfelelőképpen kezeljük. A topikalizálás fontossága és a fókusz rendszeres nyelvtani kódolása a magyarban arra ösztönzi a fordítókat, hogy megtalálják az idegen nyelvi megfelelőt. A szóról szóra való fordítás nem elegendő: „A szórend szabadsága nyelvtani

értelemben veendő, azaz mindössze annyit jelent, hogy nyelvünk az egyes mondatrészek viszonyát ragokkal és egyéb elemekkel jelöli meg, s így a szórend nem morfológikusan (azaz nem mondatrészek minőségének és viszonyának jelölésére) felhasznált eszköze” (Deme, idézi Driussi 2020: 36).

8. Magyar anyanyelvű angol szakos hallgatók ismeretei az angol szenvedő szerkezet használatával kapcsolatban

A jelen feltáró kutatás célja az volt, hogy felmérjem, hogy a magyar anyanyelvű angol szakos egyetemista hallgatók körében milyen jellegű problémák merül(het)nek fel a szenvedő szerkezet használata során.

8.1. A kutatás kérdései

A kutatás az alábbi kérdésekre keresi a választ:

Magyar anyanyelvű első-, másod- és harmadéves angol szakos hallgatók

- 1) milyen mértékben ismerik fel a szenvedő szerkezet különböző megjelenési formáit az angol nyelvben?
- 2) milyen mértékben ismerik fel, hogy jellemző-e a szenvedő szerkezet használata az angol nyelv különböző stílusregisztereiben?
- 3) saját anyanyelvükön mennyire érzékelik a cselekvő-szenvedő átalakítás során bekövetkező topik-komment váltást?
- 4) felismerik-e az angolban a cselekvő-szenvedő átalakítás során bekövetkező topik-komment váltást?
- 5) értik-e, milyen stílusfunkciója van az ágens elhagyásának a sajtóban és tudományos stílusban?
- 6) hogyan viszonyulnak a passzív szerkezet használatához a tanulmányaikhoz kapcsolódó írásművekben?
- 7) egyetemi tanulmányaik során kaptak-e megfelelő információt a szenvedő szerkezet formájáról és használati köréről, kiemelten a tudományos stílusra vonatkozóan?

8.2. Résztvevők, az adatgyűjtés módszerei

Kutatásom során angolnyelv-szakos egyetemisták szenvedő szerkezetre vonatkozó ismereteit és véleményét vizsgáltam kérdőív segítségével. A kérdőív elkészítéséhez Google Űrlapot használtam, mivel ez a forma a legtöbb diák számára ismert, és online formában lebonyolítható, így viszonylag gyorsabb megoldás a papíralapú kérdőívhez képest.

A kérdőívet első-, másod- és harmadéves magyar anyanyelvű angol szakos egyetemista hallgatóknak címeztem. A kérdőív kérdéseit igyekeztem a kutatási kérdéseimhez igazítva megfogalmazni. Először is a hallgatóknak a szenvedő szerkezet formai tulajdonságaival kapcsolatos ismereteire kérdeztem rá, majd a szenvedő szerkezet gyakoriságára, ezt követően a topik-komment pozíciók felismerését (először anyanyelvükön, utána az angolban) vizsgálom meg. Ezután az ágens elhagyásának

funkcióit, végezetül pedig a hallgatók szenvedő szerkezettel kapcsolatos hozzáállását vizsgáltam.

A kérdőívet összesen 47 hallgató töltötte ki, akik döntő arányban a Miskolci Egyetem hallgatói. A kérdőív magyar nyelvű volt, mivel több kérdés esetében is arra kértem a válaszadókat, hogy fejtssék ki a válaszaikat, és úgy véltem, ezt anyanyelvükön könnyebben meg tudják tenni. A kérdőívem feleletválasztós feladataiban az első és ötödik kérdés kivételével minden esetben csupán egy lehetőséget választhattak a felsorolt opciók közül.

A Miskolci Egyetem angoltanár-képzésének és anglisztika alapképzésének tantárgyi tematikája szerint (2020-ban indult képzések esetében), a következő tantárgyak keretein belül ismerkedhettek meg a hallgatók a szenvedő szerkezettel:

- *Grammar in Use 1* (A passzív – a passzív alakja és használata direkt és indirekt tárggyal),
- *Descriptive Grammar 1* (Cselekvő és szenvedő igealakok),
- *Remedial Language Development 1* (felzárkóztató tantárgy első és második félévben is) (A passzív).

Ezen kívül a mostani tanár szakosoknak 2. évfolyamon a *Language Development Projects 2.* tárgy keretében is szóba kerül a passzív szerkezet szerepe a tudományos írásban, az objektív, személytelen stílus fontos eszközeként, illetve a 3. évfolyamon a *Contrastive Linguistics* tárgy keretében összehasonlító formában is megjelenik az angol és magyar szenvedő szerkezet. Az anglisztika alapképzésben pedig 2. évfolyamon a *Syntax 1* tantárgy keretében esik szó a cselekvő-szenvedő átalakítás szerkezetéről, illetve 3. éven a *Academic writing* tárgy keretében a tudományos stílus létrehozásában betöltött szerepéről.

8.3. Az eredmények bemutatása és elemzése

8.3.1. A hallgatók milyen mértékben ismerik fel a szenvedő szerkezet különböző megjelenési formáit az angol nyelvben?

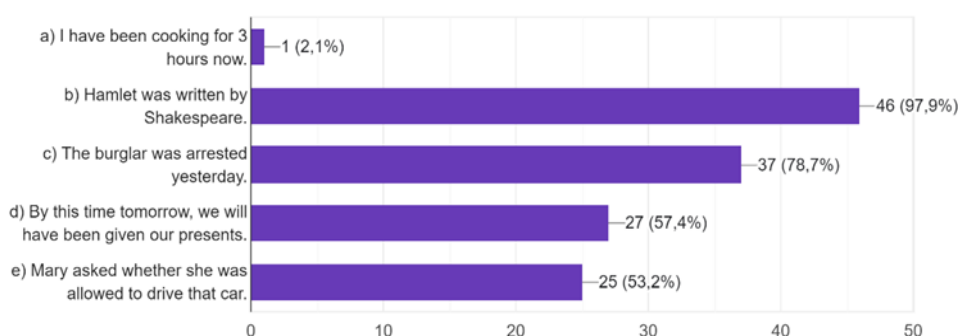
A 2. ábra alapján megállapítható, hogy magával a szenvedő szerkezet felismerésével is akadnak problémák. A kérdőívben öt mondatot közül kellett a hallgatóknak kiválasztaniuk, hogy mely mondatok tartalmazzanak szenvedő szerkezetet.

A megadott példák közül csupán egy mondat volt, amely egyáltalán nem tartalmazott szenvedő szerkezetet (a). Egy hallgató azonban bejelölte az (a) mondatot is, amely egy aktív mondat, folyamatos befejezett jelen időben megfogalmazva. A (b) mondat bizonyult a legegységelműbbnek a hallgatók számára, ugyanis egy hallgató kivételével mindenki, azaz a válaszadók 97,9%-a felismerte, hogy szenvedő szerkezetet tartalmaz a mondat. A (b) mondat egy hosszú passzív mondat, tehát az ágens megtalálható benne a *by* prepozíció után. A második mondat, melyet a legtöbb hallgató (78,7%) felismert a (c) mondat volt, amely szintén egy „tipikus” passzív szerkezetet tartalmazó mondat, hiszen ehhez hasonló mondatok napi szinten is előfordulhatnak pl. a sajtószövegekben. A (d) mondatban lévő passzív szerkezetet a hallgatók csupán 57,4%-a ismerte fel. A mondat annyiban eltér a (b) és (c) példáktól, hogy ez már nem egyszerű múltban van megfogalmazva, hanem egy annál

bonyolultabbnak vélt igeidőben, befejezett jövő igeidőben. Úgy gondolom, hogy az igeidőnek sok köze lehet ahhoz, hogy a hallgatók ilyen nagy számban nem ismerték fel a mondaton belül a szenvedő szerkezetet. Az (e) mondatot ismerték fel a legkevésbé a hallgatók, csupán kicsivel több mint a hallgatók fele jelölte be helyesen ezt a példamondatot. Ez a mondat függő beszédet is tartalmaz, megnehezítette a hallgatók számára a mondatban „elbújó” szenvedő szerkezetet felismerését.

1. Melyik mondat(ok) tartalmaz(nak) szenvedő szerkezetet?

47 válasz

2. ábra. A szenvedő szerkezet megjelenési formái – hallgatói válaszok

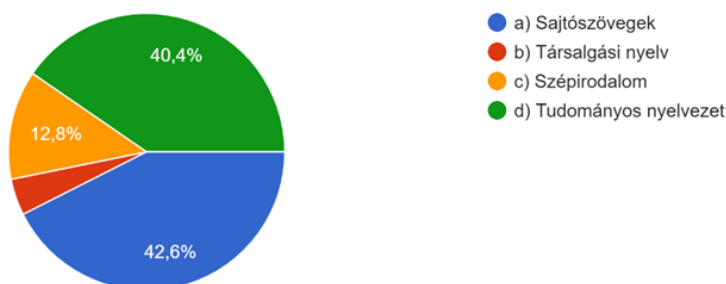
Tehát a négy szenvedő szerkezetes mondatból csupán kettőt jelölt be a hallgatók többsége, a maradék kettőt pedig nagyjából a hallgatók fele. Úgy vettem észre, hogy minél bonyolultabb volt a mondatban szereplő igeidő vagy mondat szerkezet (pl. függő beszéd), annál bizonytalanabbak voltak a hallgatók a szenvedő szerkezet azonosításában. Ez az eredmény azt jelzi, hogy az angol szakos hallgatók jelentős részének gondot okoz felismerni a szenvedő szerkezet megjelenési formáit.

8.3.2. A hallgatók mennyire ismerik fel, hogy jellemző-e a szenvedő szerkezet használata az angol nyelv különböző stílusregisztereiben?

Erre a kérdésre a kérdőívem második és harmadik kérdése kívánt választ találni. A válaszadók csupán 40,4%-a gondolta úgy (helyesen), hogy a szenvedő szerkezet a tudományos írásban fordul elő a leggyakrabban. A hallgatók 42,6%-a szerint a sajtószöveg az, amelyben a leggyakoribb a passzív előfordulása. 12,8% a szépirodalmat gondolta annak a regiszternek, melyben a passzív szerkezet a leggyakrabban fordul elő, és a válaszadók közül ketten is voltak (4,3%), akik úgy gondolták, hogy a társalgási nyelvben a leggyakoribb a passzív. Első helyen, mint leggyakoribb regiszter, a tudományos nyelvezet áll Biber és munkatársai (1999) adatai alapján. Ezt a hallgatók nagyjából 40%-a ismerte fel jól, azonban a sajtószövegek a második regiszter, melyben viszonylag gyakran előfordul a szenvedő szerkezet és ezt több mint a hallgatók 40%-a felismerte. A két legjellemzőbb stílusréteget tehát sikerült a hallgatók nagy részének azonosítani.

2. Tapasztalatod szerint mely stílusregiszterben a legjellemzőbb a szenvedő szerkezet használata?

47 válasz

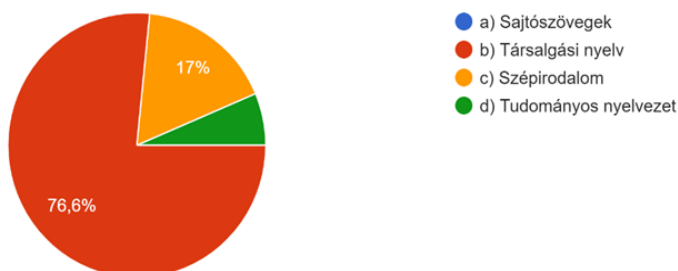

3. ábra. A legjellemzőbb stílusregiszter a szenvedő szerkezet tekintetében a hallgatók szerint

A harmadik kérdésemre a válaszadók többsége helyesen válaszolt, azaz a társalgási nyelvet a hallgatók 76,6%-a gondolta annak a regiszternek, melyben a legritkábban használatos a szenvedő szerkezet. A válaszadók 17%-a úgy vélte, hogy a szépirodalom, míg 6,4% gondolta úgy, hogy a tudományos nyelvezetben a legritkább a szenvedő szerkezet. A sajtószövegeket egy válaszadó sem jelölte be mint az a regiszter, melyre legkevésbé jellemző a passzív szerkezet. Úgy gondolom, hogy a második és harmadik kérdésemre adott válaszok helyességének aránya nem elegendő a szenvedő szerkezet helyes használatának tekintetében. A helyes válaszok arányának mindenképpen magasabbnak kellene lenni ahhoz, hogy elmondhassuk, a nyelvtanulók értik a szenvedő igenem különböző stílusrétegekhez kapcsolódó funkcióit.

3. Tapasztalatod szerint mely stílusregiszterben a legkevésbé jellemző a szenvedő szerkezet használata?

47 válasz

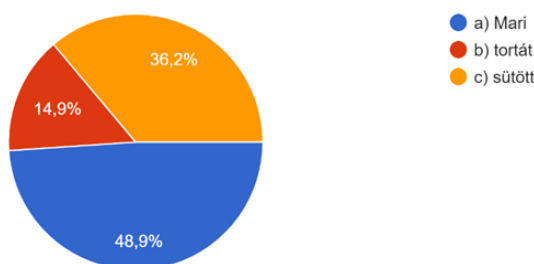
4. ábra. A legkevésbé jellemző stílusregiszter a szenvedő szerkezet tekintetében a hallgatók szerint

8.3.3. A hallgatók saját anyanyelvükön mennyire érzékelik a cselekvő-szenvedő átalakítás során bekövetkező topik-komment váltást?

Erre a kérdésre a kérdőívem negyedik és ötödik kérdésével kerestem a választ. Úgy gondolom, hogy az anyanyelvi tudatosság fontos szerepet játszhat az angol nyelvű szenvedő szerkezet használatának megértésében. Ebben a kérdésben azt kívántam megvizsgálni, hogy a hallgatók felismerik-e a példamondatban, hogy mely mondatrész tartalmaz könnyen azonosítható információt, mely a közlés kiindulópontjául szolgál, és/vagy mely a beszélő és hallgató számára már ismert – tehát melyik elem a mondat topikja. Amint azt az 5. ábra mutatja, a példamondatban a *Mari* szó tölti be a topik funkciót, és ezt a válaszadók csupán 48,9%-a ismerte fel. 14,9%-uk azt gondolta, hogy a *tortát*, míg 36,2%-uk úgy vélte a *sütött* mondatrész az, amely már ismert vagy könnyen azonosítható információ a mondaton belül.

4. A következő mondatban melyik mondatrész az, amely a beszélő és a hallgató számára már ismert vagy könnyen azonosítható információt tartalmaz...dúlópontjául szolgál? Mondat: Mari tortát sütött.

47 válasz

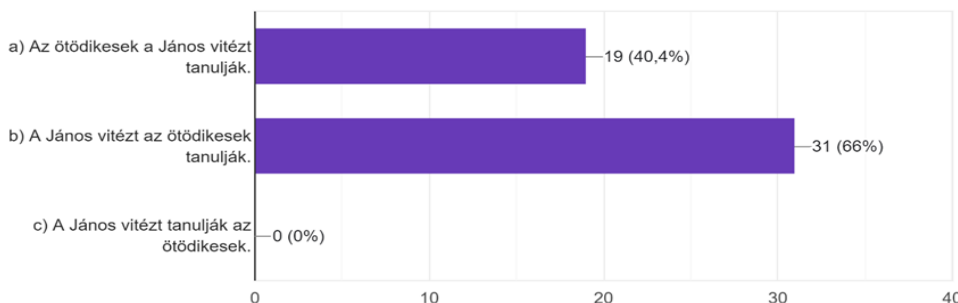
5. ábra. Hogyan érzékelik a hallgatók a topik-komment váltást a magyarban?

A következő kérdésben is a topik-komment pozíciókra tettem a hangsúlyt, és három példamondat alapján kértem a hallgatókat, hogy döntsék el, az *ötödikese* mondatrész melyik mondatban új információ, azaz mely mondatban komment (lásd 6. ábra). Az a) mondatban az *ötödikese* mondatrész képviseli a topikot. A b) mondatban az *ötödikese* mondatrész van kommentpozícióban. Ráadásul itt az ige előtti hangsúlyos elemként fókusz is, míg a c) mondatban csak hangsúlytalan kommentelem (Imrényi 2021). A c) mondatban az *ötödikese* mondatrész ismét topikpozícióban van. A c) mondat esetében a kérdés meglehet, hogy kicsit félrevezető volt, és a leghangsúlyosabb elemként valójában a fókuszpozícióra irányította a figyelmet, nem csupán a kommentre mint a tárgyról közölt információra. A hallgatók 66%-a ismerte fel, hogy a b) mondat az, amelyben az *ötödikese* mint új információ jelenik meg. Azonban a válaszadók 40,4%-a helytelenül úgy vélte, hogy az a) mondatban is kommentpozícióban jelenik meg az *ötödikese* mondatrész. A topik-komment pozíciók felismerése egy nagyon fontos szempont, amikor a szenvedő szerkezetet tanítjuk és

tanuljuk. Ezen pozíciók ismeretének hiánya szintén hozzájárulhat a szenvedő szerkezet használatával kapcsolatos nehézségekhez.

5. Mely mondatban a leghangsúlyosabb új információ az „ötödikesek” mondatrész?

47 válasz

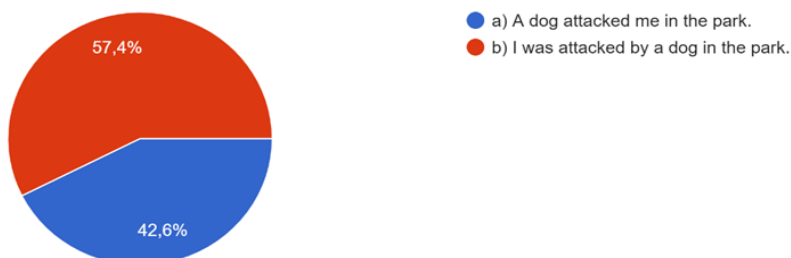
6. ábra. A hallgatók szerint a leghangsúlyosabb új információ a példamondatokban

8.3.4. A hallgatók felismerik-e az angolban a cselekvő-szenvedő átalakítás során bekövetkező topik-komment váltást?

Erre a kérdésre a kérdőívem hatodik, hetedik, nyolcadik, kilencedik és tizedik kérdése adja a választ. Kérdőívem ezen kérdését Huddleston és Pullum (2005) ihlették, akik úgy vélik, a *me* és *I* ismert információt jelöl, mert a deiktikus 1. és 2. számú névmások a diskurzus résztvevőire utalnak, akik mindig ismertnek tekinthetők, és szerintük az angolban jobban preferált az ismert információt az alany pozíciójába helyezni. Ebben a kérdésben azt vizsgáltam meg, hogy a hallgatók is természetesebb hangzású mondatnak tekintik-e a b) mondatot, csakúgy, mint Huddleston és Pullum. A hallgatók 57,4%-a gondolta úgy, hogy az a), a szenvedő igenemű mondat hangzik természetesebbnek (7. ábra).

6. A következő két mondat közül melyik tűnik természetesebbnek az angol nyelvben?

47 válasz

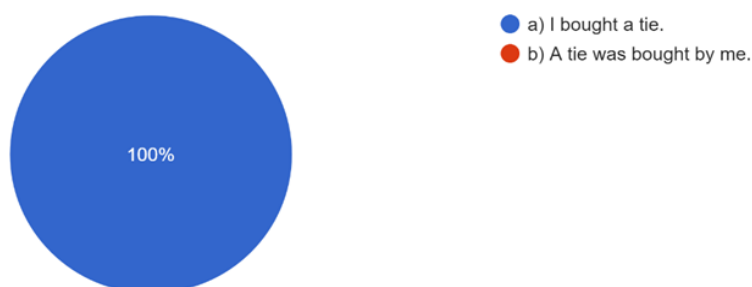

7. ábra. A hallgatók szerint melyik példamondat hangzik természetesebbnek az angolban?

A hetedik kérdésben arra kértem a válaszadókat, hogy indokolják a 6. kérdésre adott válaszaikat. A helyszükében nem sorolok fel minden egyéni választ, azonban néhány érdekesnek tűnő választ ismertetek. Két hallgató a múlt időre alapozva próbált érvelni: „*Mert egyszerű múlt idő és mesélem a történetet*”, „*A simple past igeidőt használjuk amikor egy befejezett cselekvésről történetről beszélünk.*” A két példamondat valóban egyszerű múlt időben van megfogalmazva, ugyanakkor az igeidő egyáltalán nem releváns, és a hallgatók válaszából egyúttal az is kitűnik, hogy úgy gondolják, hogy csupán az egyik mondat van egyszerű múlt időben, hiszen arra az igeidőre érvelve választották az egyik opciót. Egy másik helytelen választ is érdekesnek találtam: „*Azért az a, mert nem annyira lényeges, hogy melyik kutya volt az, aki megtámadott.*” Az érvelés sántít, hiszen a válaszadó úgy véli, hogy az a) opció azért megfelelőbb, mert szerinte a b) mondatban hangsúlyossá válik melyik kutya végezte a támadást. Ez a megközelítés nem jó, mivel mindkét mondatban „*a dog*”-ról beszélünk, tehát egyik esetben sem specifikáljuk a támadó kutyát. Egy másik hallgató azt írta: „*Társalgási nyelvben ez hamarabb eszembe jut, mint a b.*” Tehát ő a regiszterre alapozva érvelt, és úgy vélte, a szenvedő szerkezetet kevesebb eséllyel használná, mint a cselekvő mondatot. Ebben valóban igaza van a válaszadónak, hiszen ahogy korábban is tárgyaltuk, a passzív a társalgási nyelvzetben a legritkább. Azonban, ha az információk sorrendjét nézzük, az *I*-nak kell előbb állnia, hogy minél természetesebbnek tűnjön a mondat (Huddleston & Pullum, 2005). Egy másik hallgató úgy érvelt, hogy: „*Nem használnék szenvedő szerkezetet alannyal, mert redundás ebben a környezetben.*” Úgy vélem, hogy a válaszadó pontatlanul fogalmazott, és esetleg az ágensre gondolhatott. Ha ez valóban így van, akkor a válaszadó amiatt kerülné a szenvedő szerkezet használatát, mert az ágens a *by* prepozíció után a mondatba került, és ő ezt úgy érzékeli, mint fölösleges információt. Ebben az esetben véleményem szerint fontos megnevezni az ágenst, hiszen a cselekvő ismert, azonban nem egyértelmű, hiszen akár egy másik ember vagy állat is lehetett volna. Többen is úgy érveltek, hogy a mondat a *by* prepozíció előtti részig a leghangsúlyosabb: „*It starts with the most important piece of information: 'I was attacked'*”, „*Természetesebbnek hangzik szerintem, mert a hangsúly az 'I was attacked'-on van.*”, „*I would say definitely the second option, as the emphasis is more so on the fact that the speaker was attacked, but this may depend on the situation and previous experiences of them.*” Összességében nem írtak a hallgatók olyan érvelést, amely kifejezetten az információ sorrendjére, vagy a komment-topik pozíciókra utalt volna.

Csakúgy, mint a 7. kérdést, a következő kérdésem is, Huddleston és Pullum (2005) állításaira alapoztam. A kérdőívemben ez volt az egyetlen kérdés, melyre ilyen egyhangú és egységes válasz született. Amint a 8. ábrán látható, a hallgatók 100%-a gondolta úgy helyesen, hogy az a) opció tűnik természetesebbnek az angol nyelvben. Az információ sorrendjére hivatkozva itt is elmondhatjuk, hogy az alany tölti be általában a régi információ szerepét, amely ebben az esetben egyértelműen az *I*, hiszen a nyakkendő, amit vásároltunk az új információ. Ugyanakkor, ahogyan a dolgozatom előző felében is tárgyaltuk, a *by* prepozíciót ritkán követő névmás tovább erősíti a tényt, miért ideálisabb a fenti mondatok közül az a)-t választanunk.

8. A következő két mondat közül melyik tűnik természetesebbnek az angol nyelvben?
47 válasz

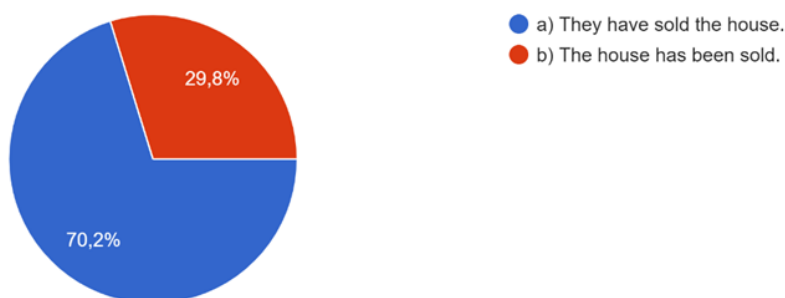

8. ábra. A hallgatók szerint melyik példamondat hangzik természetesebbnek az angolban?

A 9. kérdésben szintén megkértem a hallgatókat, hogy indokolják az előző kérdésre adott válaszukat. Három válaszadó ismét a múlt időre próbált támaszkodni érvelése során: „Egyszerű múlt idővel mesélem el, hogy vettem egy nyakkendőt.”, „egyszerű múlt idő és elmesélem, hogy mi történt velem”, „A simple past igeidőt használjuk amikor egy befejezett cselekvésről történelemről beszélünk”. Ezek az érvelések sántítanak abból az okból, amelyet már az előző kérdés esetében is kifejtettem. Ezen kérdés esetében feltűnt, hogy sokan az egyszerűsége hivatkozva választották a cselekvő igenemű mondatot. Ez arra enged következtetni, hogy (jogosan) a szenvedő igenemet egy bonyolultabb, összetettebb szerkezetnek gondolják a cselekvő igenemhez képest: „Egyszerűbb, a második mondat szerkezete »komplikáltabb«.”, „Egyszerű kijelentést teszek, a legegyszerűbb mód illik hozzá”.

A 10. kérdésben egy magyar mondatot fordítottam le a válaszadókkal (lásd 9. ábra).

10. A következő mondatot hogyan fordítanád angolra? Mondat: Eladták a házat.
47 válasz

9. ábra. A hallgatók fordítási opciói

A magyar „*Eladták a házat.*” mondat nem alanytalan, hiszen az *eladták* igéből kiderül, hogy az alanyunk T/3, azaz *ők*. Azonban, az ágens nincs tisztán megnevezve. Ahogy a dolgozat elején tárgyaltuk, ha ismeretlen az ágens, akkor a szenvedő szerkezet preferált. Továbbá, ha a diskurzus adott pontján nem releváns az ágens, akkor is a szenvedő szerkezet használatos. Erre az évrre azonban érthetően nem igazán támaszkodtak a válaszadók, mivel egy egyszerű példamondatból nehéz kikövetkeztetni a kontextus hiányában, hogy indokolt lenne-e megnevezni a cselekvőt, vagy nem. A magyar mondatot végül a hallgatók 70,2%-a fordította cselekvő igenemű angol mondatra. Tehát nem voltak tisztában azzal a lehetőséggel, hogy ezt a személytelen megfogalmazást az angol nyelvben a szenvedő szerkezet támogatja inkább.

A fenti kérdéscsoportra adott válaszok azt sugallják, hogy a hallgatók nagy része nem a topik-komment pozíciókra alapozva érvelt. A kérdőívem 8. kérdésében, hasonlóan a 6. kérdéshez, egy mondat passzív, illetve aktív változatai közül kértem a hallgatókat, hogy válasszák azt, amelyik természetesebbnek tűnik számukra. Ugyan a hallgatók ebben az esetben 100%-ban azt a cselekvő igenemű mondatot választották (amely valóban természetesebb hangzású), de a választásuk indoklása nem volt minden esetben megalapozott. A cselekvő mondat választását döntő többségben azzal indokolták a hallgatók, hogy a cselekvő igenem egyszerűbb a szenvedőhöz képest. A 10. kérdésben ismét egy cselekvő és egy szenvedő mondat közül választhattak a hallgatók. A szenvedő mondat („*The house has been sold.*”) ebben az esetben ideálisabb választás lett volna abból a tekintetből, hogy a *The house* mondatrész, amely a topikot képviseli, amely megszokottan az alany. Ezekből a válaszokból arra a következtetésre jutottam, hogy a mondaton belüli fókusz-topik pozíciók kérdése is további részletes magyarázatra szorul a hallgatók számára.

8.3.5. *A hallgatók értik-e, milyen stílusfunkciója van az ágens elhagyásának a sajtóban és a tudományos stílusban?*

Ezt a kérdést a kérdőívem 11. és 12. kérdésével kívántam megválaszolni. A 11. kérdéssem Conrad és munkatársai (2009) könyvéből ihletve így szólt:

A tudományos írásban gyakran ehhez hasonló mondatokat olvashatunk: „*No significant difference was found between the two groups.*” Ilyen mondatok helyett: „*We found no significant difference between the two groups.*” Mi lehet ennek az oka?

A szenvedő szerkezet személytelenítő funkciójával, helyesen, több válaszadó is érvelt: „*Mert tárgyilagossabb, és tényyszerűbb.*”, „*A tudományos szövegekben elvárás, hogy a szerző személye helyett a kutatáson legyen a hangsúly.*”, „*Mert a tudományos szövegekben nem az a lényeg, hogy mi találtunk-e valami jelentős különbséget, hanem hogy találva lett-e egyáltalán valami jelentős különbség.*”

A 12. kérdésemet szintén Conrad és munkatársai (2009) ihlették: A sajtószövegekben gyakran ehhez hasonló mondatokat olvashatunk: „*The murderer was caught.*” ilyen mondatok helyett: „*The police caught the murderer.*” Mi lehet ennek az oka? Több válaszadó is úgy érvelt, hogy a mondat ágense magától értetődő, ezért is hagyható el: „*One would expect that criminals are arrested by the police, so there is little need to put that information in.*”, „*Mert magától értetődő, hogy a*

rendőrség volt”, „mert a lényeg, hogy a gyilkost elfogták és nyilvánvaló, hogy a rendőrségnek van joga elfogni”. Fontosnak tartom külön kiemelni azt a választ, amelyben hasonló érv fogalmazódott meg, mint a fenti magyarázatokban a következő formában: „Nyilvánvaló, hogy ki a mondat alanya.” Úgy gondolom, hogy a nyelvtani fogalmak hiányos ismerete is jól tükröződik az ilyen típusú válaszokból. Úgy vélem, fontos, hogy a hallgatók az olyan nyelvtani fogalmakkal is tisztában legyenek, mint például az alany vagy az ágens. Az igeidők kérdése ebben a kérdésben sem tűnt el, hiszen akadt olyan hallgató, aki a következőképpen érvelt: „Tudjuk kiről van szó, illetve az egyszerű jelennel azt fejezem itt ki, hogy nem olyan régen kapták el a gyilkost.” A példamondatokban mind a cselekvő, mind a szenvedő igenemű mondat egyszerű múlt időt tartalmaz, míg a válaszadó egyszerű jelennel fogalmazott. Úgy vélem, hogy az a tény, hogy több kérdésen is átível az igeidővel való érvelés, arra engedhet következtetni, hogy néhány hallgató a szenvedő szerkezetet vagy teljesen összetéveszti valamelyik, vagy akár több igeidővel is, vagy nagyon szorosan egy vagy több igeidőhöz köti azt. A 11. kérdésre több válaszadó is helyesen, a személytelenítésre hivatkozva érvelt a szenvedő szerkezet használata mellett. Az effajta kérdésben a válaszadónak már nem kellett eldönteniük, hogy cselekvő, vagy szenvedő igenemet kell használni egy környezetben/regiszterben. Adott volt számukra, hogy a szenvedő szerkezet a használatos, és ennek a miértjét kellett megmagyarázniuk. Úgy tűnik, hogy ez a típusú kérdés egyszerűbbnek tűnt a hallgatóknak, mivel nagy részük helyesen érvelt a szenvedő igenem használata mellett. A 12. kérdésre adott válaszuk nagyrészt megegyezett; azzal érveltek, hogy a mondat ágense evidens, ami miatt főleg megemlíteni. Ezen kívül nem adtak másfajta érvet arra, hogy a sajtószövegekben miért használatos viszonylag gyakran a szenvedő szerkezet. Ezen információk alapján úgy vélem, hogy a hallgatók többnyire érzékelik az ágens elhagyásának funkcióját a sajtóban és tudományos stílusban.

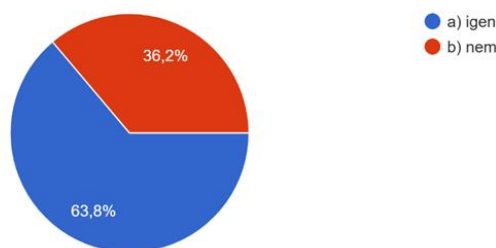
8.3.6. A hallgatók hogyan viszonyulnak a passzív szerkezet használatához a tanulmányaikhoz kapcsolódó írásművekben?

A következő kérdésben azt szerettem volna megtudni, hogy milyen gyakorisággal használják az egyetemi tanulmányaik során a hallgatók a szenvedő szerkezetet. A hallgatók többsége, azaz 63,8%-a azt válaszolta, hogy gyakran használja a szenvedő igenemet tanulmányaik során (10 ábra).

A 14. kérdésben megkértem a válaszadókat, hogy indokolják az előző kérdésre adott válaszaikat. Akik az „igen” opciót jelölték, többen a formalításra hivatkoztak: „Tudományosabbnak hangzik”, „Elegánsabb és személytelen”, „Formális nyelvhasználat miatt”, „Hivatalosabbnak hangzik”, „Szakmai/akadémiai szövegekben ez a megszokott, illetve elvár”. Akik a „nem” opciót jelölték, többen a szenvedő szerkezet nehézségével indokolták választásukat: „Könnyebb, ha nem használom”, „Számomra egyszerűbb nem használni”, „Mert egyszerűbbnek tűnik a cselekvő és az én beadandóim még nem nagy horderejű tudományos munkák”. Ezek alapján úgy tűnik, hogy akik gyakran használják a szenvedő igenemet, annak tudatában alkalmazzák, hogy a tudományos stílus jellemzője a szerkezet. Akik nem használják, többnyire a szenvedő szerkezet nehézsége miatt maradnak gyakrabban a cselekvő igenem mellett.

13. Egyetemi tanulmányaid során gyakran szoktál szenvedő szerkezetet használni pl. beadandó esszék stb. írása során?

47 válasz

10. ábra. A szenvedő szerkezet használata a hallgatók körében az egyetemi tanulmányaik során

A hallgatók többsége azt felelte, hogy gyakran használ szenvedő szerkezetet a tanulmányaihoz kapcsolódó művekben, amelyet többnyire azzal indokoltak, hogy a szenvedő igenem és a formális megfogalmazás (a szenvedőt gyakran formálisabbnak vélték a cselekvő igenemhez képest) a tudományos stílus jellemzője. Akik azt válaszolták, hogy nem használják gyakran a szenvedő igenemet, azok jellemzően azzal indokolták a válaszukat, hogy a cselekvő igenem megfogalmazása egyszerűbb, így kényelmesebb azt használni.

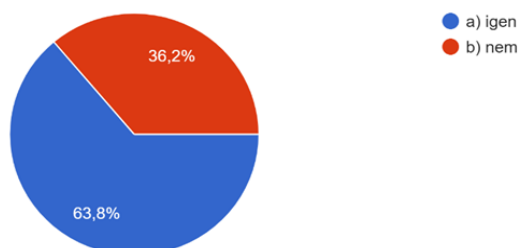
8.3.7. A hallgatók egyetemi tanulmányaik során kaptak-e megfelelő információt a szenvedő szerkezet formájáról és használati köréről?

A 7. kutatási kérdésem így szólt: Magyar anyanyelvű első-, másod- és harmadéves angol szakos hallgatók egyetemi tanulmányaik során kaptak-e megfelelő információt a szenvedő szerkezet formájáról és használati köréről, kiemelten a tudományos stílusra vonatkozóan? Erre a kérdésre a kérdőívem 15., 16., és 17. kérdésével kerestem a választ.

A válaszadók 63,8%-a nyilatkozott úgy, hogy kapott információt a szenvedő szerkezet formájáról és használati köréről (11. ábra).

15. Egyetemi tanulmányaid során kaptál-e információt a szenvedő szerkezet formájáról és használati köréről, kiemelten a tudományos stílusra vonatkozóan?

47 válasz

11. ábra. A hallgatók információi a szenvedő szerkezetről

A 16. kérdésben arra kérdeztem rá, hogy milyen formában történt a szenvedő szerkezettel kapcsolatos információ átadása. A tanulók nagy része azt válaszolta, hogy a tanórákon került sor a szenvedő szerkezet tanítására: „Szóban, előadás keretein belül”, „Egyetemi előadás formájában.”, „Órai környezetben”. Volt, aki kifejezetten kiemelte, hogy a szenvedő szerkezet tanulása során nem esett szó kiemelten a tudományos stílusról: „Kifejezetten tudományos stílusra vonatkozóan nem, általánosságban tanultunk róla.”. Többen azt válaszolták, hogy nem tisztán emlékeznek arra, hogy az órán érintették-e a szenvedő szerkezetet: „Nem emlékszem”, „It did not happen or at least I can't remember”, „Őszintén nem emlékszem, de biztos, hogy volt erről szó”.

Végezetül pedig a 17. kérdésben arra kérdeztem rá, hogy mennyire volt hatékony az információ átadása. Valamelyest meglepő módon, erre a kérdésre rengeteg pozitív válasz érkezett, sokan nagyon is elégedettek voltak az információátadással: „Teljesen hatékony volt, és érthető.”, „Nagyon hatékony volt, könnyen érthető.”, „Hatékonynak találtam.”, „Rendkívül hasznos”. Azonban természetesen akadtak olyanok is, akik úgy érzik nem sikerült elmélyíteni a szenvedő szerkezettel kapcsolatos tudásukat: „Közepesen. Lehetett volna részletesebben is.”, „Nem teljesen mondanám annak, sok utánajárást igényelt még a megértése”, „közepesen, a gyakorlatban tanultam meg a szerkezet használatát”.

A kérdőívemre választ adó hallgatók 63,8%-a állítja azt, hogy kapott információt a szenvedő szerkezet formájáról és használati köréről. Úgy gondolom, hogy az egyetemi tanulmányaink során elengedhetetlen a szenvedő szerkezetet is tanulni és tanítani, így soknak tartom a 36,2%-ot, akik úgy vélik, nem kaptak információt a szerkezetről. A hallgatók nagy része azt válaszolta, hogy az információ átadása a tanórák keretein belül zajlott, de akadtak olyan hallgatók, akik nem emlékeztek az információ átadásának módjára. Kérdőívem utolsó kérdésében azt a kérdést tettem fel a hallgatóknak, hogy mennyire találták hatékonynak az információ átadását. Itt meglehetősen érdekes konklúzióra jutottam. A kérdőívem 15. kérdésére a 47 hallgató 64%-a adott igenleges választ, ami 30 főt jelent. A kérdőív 17. kérdésére ebből a 30 főből a 27 hallgató adott olyan választ, melyben kifejezetten hatékonynak tartották az információ átadását. Tehát 90%-a (27 fő) találta megfelelőnek az információ átadását azon hallgatóknak (30 fő), akik kaptak (vagy úgy emlékeznek, kaptak) információt a szenvedő szerkezetről. Ezt az információt kifejezetten figyelemre méltónak tartom, hiszen úgy vélem, hogy a kérdőívemre adott válaszok összesítve arra engednek következtetni, hogy az információátadás során néhány információ vagy elveszett, vagy kevesebb fókuszot kapott, hiszen a hallgatók több válaszából is az derült ki, hogy sok esetben nem teljesen világos számukra sem a szenvedő szerkezet funkciója, sem a használati köre.

9. Összegzés

Úgy gondolom, hogy a magyar anyanyelvű hallgatók körében a szenvedő szerkezet használatából adódó nehézségeknek több tényezője is van. Elsősorban fontos, hogy a hallgatók a tudományos írásproduktaik elkészítése előtt tájékozódjanak a

tudományos írás jellemzőiről mind az anyanyelven, mind a célnyelven is. A forrásnyelven való tájékozottság megkönnyítheti a célnyelvi tudományos írás folyamatát. Ezen kívül egyértelmű problémát jelent az is, hogy a közoktatásban az általános, illetve középiskolákban a tanulók nem feltétlenül jutnak el a stílusismeret azon szintjére, ahol már magabiztosan el tudnák dönteni, hogy például a szenvedő szerkezet mely stílusregiszterre jellemző. Az egyetemi oktatás előtt (ha egyáltalán érinti a tananyag az általános- és középiskolás évek során a szenvedő szerkezetet) gyakran megáll a szenvedő szerkezetről való információk átadása a „hagyományos” típusú feladatoknál (például átalakítani az aktív mondatot passzív mondattá). Sokkal nagyobb hangsúlyt kellene fektetni az ismeretek alkalmazására, és olyan valós élethelyzeteket kellene teremteni az osztálytermekben, ahol a szenvedő szerkezet „természetes közegében” (például egy híradás eljátszása) előfordulhatna. Mivel a gyakorlati alkalmazásra való fókuszálás a mai oktatásban nem jellemzően fordul elő, így ez a feladat az egyetemi oktatásra marad. Ennek eredményeképpen fordulhat az is elő, hogy az elsőéves angol szakos hallgatók egy része nem tudja helyesen megnevezni azt a regisztert, amelyben a szenvedő szerkezet a leggyakrabban használatos.

A Google-kérdőívemre adott válaszokból a következő következtetéseket vontam le: A magyar anyanyelvű első-, másod- és harmadéves angol szakos hallgatók

- számára nehézséget okoz felismerni a szenvedő szerkezet különböző megjelenési formáit az angolban,
- közül sokan nem ismerik fel milyen mértékben fordul elő a szenvedő szerkezet az angol nyelv különböző stílusregisztereiben,
- nagy része saját anyanyelvükön sem érzékeli megfelelően a topik-komment pozíciók váltásait,
- számára nehézséget okoz felismerni a cselekvő-szenvedő átalakítás során bekövetkező fókusz-topik/topik-komment váltást az angolban,
- többségében értik milyen stílusfunkciója van az ágens elhagyásának a sajtóban és tudományos stílusban,
- többsége gyakran használ szenvedő szerkezetet, és azok, akik azt felelték, hogy nem használják gyakran, azzal indokolták, hogy a cselekvő szerkezet sokkal egyszerűbb,
- az optimálisnál magasabb aránya véli úgy, hogy nem kapott kellő információt a szenvedő szerkezet formájáról és használati köréről, de azok, akik kaptak kellő információt, úgy nyilatkoztak, hogy megfelelő volt az információ átadása (mely a kérdőívre adott helytelen válaszok magas arányát tekintve igen csak meglepő információnak tűnhet).

Összességében úgy gondolom, hogy jelen kutatásom sok tényezőre rávilágított a szenvedő szerkezettel kapcsolatosan. Alátámasztja azt a felvetésemet, hogy a szenvedő szerkezet funkcionális használata kihívást jelent a magyar nyelvű egyetemista hallgatók számára.

Irodalom

- Benett, Karen 2009. English academic style manuals: A survey. *Journal of English for Academic Purposes* 8/1, 43–54.
- Biber, Douglas – Conrad, Susan – Finegan, Edward – Johansson, Stig – Leech, Geoffrey 1999. *Grammar of spoken and written English*. Harlow: Longman.
- Bukta Katalin – Nikolov Marianne 2002. Nyelvtanítás és hasznos nyelvtudás: Az angol mint idegen nyelv. In: Csapó Benő (szerk.): *Az iskolai műveltség*. Budapest: Osiris Kiadó. 169–182.
- Conrad, Susan – Biber, Douglas – Daly, Kate – Packer, Sara (2009). *Real grammar – A corpus-based approach to English*. Harlow: Pearson Education ESL.
- Downing, Angela – Locke, Philip 2006. *English Grammar – A university course*. Second edition. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Driussi, Paolo 2020. Funkcionális megközelítés a nyelvtanításban. In: Ludányi Zsófia – Jánk István – Domonkosi Ágnes (szerk.): *A nyelv perspektívája az oktatásban*. Eger: Líceum Kiadó. 27–40.
- É. Kiss Katalin 1992. Az egyszerű mondat szerkezete. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 79–179.
- Graver, Bernard David 1986. *Advanced English practice*. Oxford: Oxford University Press.
- H. Varga Márta 2015. A 'passzív' jelentés és nyelvi kifejezőeszközei a magyarban. *Folia Uralica Debreceniensia* 293–310.
<https://doi.org/10.1556/1886.2017.00025>
- Huddleston, Rodney, Pullum, Geoffrey 2005. *A student's introduction to English grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Imrényi András 2021. Topik? Fókusz? Javaslatok a szórend tanításának megújításához. *Anyanyelv Pedagógia* 3/2, n. o. <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=905> (Letöltve: 2022. 11. 16.).
- Keresztes László 1995. Személytelen (alanytalan és ágens nélküli) kifejezések a finnben és a magyarban. *Hungarologische Beiträge 3. Finnisch-Ugrische kontrastive Untersuchungen*. Jyväskylä: Hungarologia. 39–54.
- Szabó Zsuzsanna – Kardos Orsolya 2009. Az európai uniós szövegekben előforduló szenvedő szerkezetek fordításáról. *Fordítástudomány* 11/2, 56–69.
- Tankó, Enikő 2011. Facing difficulties in the acquisition of the English passive by L1 speakers of Hungarian. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica* 2/2, 312–325.
- Veszelszki Ágnes 2016. Academic writing, wissenschaftliches Schreiben, tudományos írás. Egyetemi hallgatók írásos produktumai – stilisztikai és grammatikai szempontból. In: Feld-Knapp Ilona (szerk.): *Grammatik*. Budapest: Eötvös József Collegium. Cathedra Magistrorum 3. 286–305.